

DİJİTAL GÖRÜNMEZLİK HAKLARI

Digital Invisibility Rights

Prof. Dr. Cengiz GÜL

Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Kayseri/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6189-6993>

Arş. Gör. Rumeysa İSPİR

Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Kayseri/Türkiye

ÖZET

Bilgi ve iletişim çağını yaşayan modern dünyamızda, internete erişimin alabildiğine yaygınlaşmasıyla, insan hakları listesine giren veya girmesi beklenen haklardan olan unutulma hakkı ve anonimlik hakkı, bireylerin değişik gerekçelerle dijital ortamdan silinmek veya görünmemek yönündeki taleplerinin sonucu olarak hukukun gündemine girmiştir. Bireylerin, internet denilen bu sanal dünyada silinmek veya görünmemek istemeleri, özel hayata saygı hakkının spesifik bir türevi olarak, özünde bir hak niteliği taşımakla birlikte, bilgi ve fikirlere erişim hakkı özelinde de ifade özgürlüğüyle çatışma potansiyeline sahip bulunmaktadır. Bu eksende dijital görünmezlik hakları olarak nitelendirilebileceğimiz unutulma ve anonimlik haklarının, ifade özgürlüğüyle dengelemek suretiyle, uluslararası ve iç hukuklar planında bir düzenleme rejimine tabi tutulmasında yarar vardır. Dijital görünmezlik haklarının, bu normatif düzenleme sürecinde ise, onur ve itibarın korunması ve özel hayata saygı hakları kapsamında, öncelikle yargısal içtihatlarla hukuki bir çerçeveye kavuşması beklenmektedir. Demokratik toplum ihtiyaçlarının zorlamasıyla da, bu hakların, uluslararası ve iç hukukun düzenleme konusu haline gelmesi ihtimali söz konusu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Görünmezlik Talebi, Unutulma Hakkı, Anonimlik Hakkı, Özel Hayata Saygı Hakkı, İfade Özgürlüğü.

ABSTRACT

In our modern world living in the age of information and communication, with the widespread use of the Internet, the right to be forgotten and the right to anonymity, which are among the rights that expected to be included in the list of human rights, have entered the agenda of the law as a result of the demands of individuals to be deleted from the digital environment or not to be seen for various reasons. The fact that individuals want to be deleted or not to be seen in this virtual world called the Internet, as a specific derivative of the right to respect for private life, is a right in essence, and has the potential to conflict with freedom of expression, in particular the right to access information and ideas. In this context, it would be beneficial to balance the rights to be forgotten and anonymity, which we can describe as digital invisibility rights, with freedom of expression, and subject them to a regulatory regime in the international and domestic laws plan. In this normative regulation process, digital invisibility rights are expected to have a legal framework, primarily through judicial precedents, within the scope of the protection of honor and reputation and the rights to respect private life. Forced by the needs of a democratic society, there will be a possibility that these rights will become the subject of regulation in international and domestic law.

Key Words: Digital Invisibility Request, The Right to be Forgotten, The Right to Anonymity, The Right to Respect for Private Life, Freedom of Expression.

1. GİRİŞ

Modern dünyada internete erişimin, özgürlük alanındaki haklardan birisi sayılması gerektiğine ilişkin yaklaşımların yanı sıra, bu imkânın bir hak olmaktan ziyade, zamanla değişebilecek teknolojik bir kamusal hizmet olduğuna da dikkat çekilmektedir.¹ Ancak bu hususta, hukuken etkin koruma imkânları sağlanmadan insan haklarına yenilerini ilave etmenin, yani insan hakları listesini gereksiz yere şişirmenin de doktrinde bazı tereddütlere yol açtığını belirtmek gerekir.² Gerçek hayatta güncelliğini ve değerini yitiren bilgiler zamanla toplumun hafızasından silinip giderken, günümüzün sanal-dijital dünyasında internet, şahsi verilerin

¹ Krşl. Cerf V., "Google's chief internet evangelist, Internet access is not a human right" [Google'ın baş internet misyoneri: internet erişimi bir insan hakkı değildir], New York Times, www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/internet-access-is-not-a-humanright.html. Bu hususta Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de, 2007'deki bir tavsiye kararında, internete erişim ve internet kullanma kapasite ve yeteneğinin, bilgi toplumunda temel hak ve özgürlüklerden tam anlamıyla yararlanması için çok önemli sayılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi, Recommendation on measures to promote the public service value of the Internet [internetin kamu hizmeti olarak değerini geliştirmeye yönelik önlemler üzerine tavsiye kararı], CM/Rec ((7 Kasım 2007)16.

² Krşl. de Hert P. ve Kloza D., "Internet (access) as a new fundamental right. Inflating the current rights framework?" [Yeni bir temel hak olarak internet (erişimi). Mevcut haklar çerçevesi için bir enflasyon anlamına mı geliyor?], European Journal of Law and Technology, 3 (2012) 3, <http://ejlt.org/article/view/123/268>.

unutulabilme ihtimalini adeta sıfıra indirmektedir. İnternet arama motorlarındaki basit bir aratmayla, bireylerin unutulmasını istedikleri birçok bilgiye, artık herkesin ulaşabilme imkânı bulunmaktadır.³ Bu da, internetteki şahsi verilerin süjesi konumundaki bireylerin, daima geçmişlerinin esareti altında yaşamak zorunda kalarak, onur ve itibarlarının orantısız bir ihlale maruz kalmasına ve zamanla da bu verilerin objesi haline gelmelerine yol açabilmektedir.

Bireylerin değişik gerekçelerle, internetin dijital ve sanal dünyasından silinmek veya görünmemek yönündeki eğilimleri, hukuken karşımıza dijital görünmezlik taleplerini çıkarmıştır. Sayısı gittikçe artan bu taleplere muhatap olan uluslararası ve iç hukuk yargı mercilerinin verdiği kararların da etki ve yönlendirmesiyle, dijital görünmezlik talepleri kapsamında ise unutulma hakkı ve anonimlik hakkının, insan hakları sisteminin koruma kalkanına alınabilmesi gündeme gelmektedir. Bilgi ve iletişim imkânlarının giderek çoğaldığı ve yaygınlaştığı çağımızda bireylerin, internetin sanal dünyasında silinmek veya görünmemek istemeleri, özel hayata saygı hakkının bir alt türü olarak, özünde bir hak niteliği taşımakla beraber, bilgi ve fikirlere erişim hakkı açısından da ifade özgürlüğüyle çatışma potansiyeline sahip bulunmaktadır. Üçüncü kişilerin hak ve özgürlük alanıyla çatışabilme potansiyelinden dolayı, bu dijital görünmezlik haklarının da, diğer haklar gibi sınırsız bir kullanım imkânı vermeyip, belli hukuki şartlar altında sınırlarının çizilmesi gerekmektedir. Bu çalışma da, söz konusu dijital görünmezlik taleplerinin, hak olma nitelikleriyle birlikte, çatışan haklarla nasıl dengelenebileceği konusunu yargısal içtihatlarla atıf yaparak irdelemeyi hedeflemektedir.

2. DİJİTAL GÖRÜNMEZLİK TALEPLERİ İLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİ

Çağdaş demokratik toplumlarda, teknoloji ve bilişim sistemlerindeki gelişmeler neticesinde, şahsi verilere internetin dijital ortamında çok daha rahat ulaşılabilmesinden dolayı, bireyler artık, bilinmekten ziyade unutulmayı arzu eder bir hale gelmişlerdir. Bireylerin çeşitli araçlarla dijital ortama aktarılan verileri, bazı durumlarda şahsi özgürlüklerini, özel hayatları kapsamındaki sırlarını, onur ve itibarlarını tehdit eden noktalara varmakta olup, veri süjelerinin bu tür verilerinin dijital hafızadan kaldırılmasını istemeleri de, unutulma hakkı diye yeni bir hakkın tanınmasını zorunlu hale getirmiştir. Böylece unutulma hakkı sayesinde bireyler, geçmişlerine ait bilinmesini istemedikleri şahsi verileriyle her daim birlikte yaşamak zorunda kalmaktan kurtulma imkânına kavuşabileceklerdir.⁴

İnternetin sanal dünyasında dijital görünmezlik veya silinme imkânı sağlayan unutulma hakkı, bireye, kendi hakkındaki bilgilerin arama motorlarından kaldırılmasını talep etme imkânı vermesi nedeniyle, ister istemez ifade özgürlüğünü ve dolayısıyla bilgi ve fikirlere erişim hakkını da sınırlamaktadır. Bireyin onur ve itibarının korunmasını hedefleyen böylesi bir yöntemi ise, sınırlamanın meşru amaçları arasında görmek mümkündür. Dolayısıyla unutulma hakkının, bireyleri dijital hafızanın tutsaklığından kurtardığı söylenebilir.⁵ Unutulma hakkı, internet üzerindeki şahsi verilere erişilmesini önleyebilme imkânı veren bir hak olmasından dolayı, ifade özgürlüğüyle çatışan bir alanda bulunmaktadır. Şöyle ki, bir yanda düşünce, bilgi ve belgeleri paylaşarak bundan menfaat sağlamak isteyen internet siteleri varken, diğer yanda ise, söz konusu verilerin şahsiyet haklarını ihlal ettiğini ileri süren hak sahipleri bulunmaktadır. İşte bireylerin onur ve itibarlarının korunması ile ifade özgürlüğünün hakkaniyetli bir şekilde dengelenebilmesi için, içerik kaldırma veya erişimin kısıtlanması taleplerinin hassasiyetle değerlendirilmesi gereklidir. Bu denge sağlanırken verinin toplum açısından değeri, güncelliği ile veri sahibinin sosyal statü ve menfaati de dikkate alınmalıdır.⁶

Anonimlik hakkının da, ifade özgürlüğünün spesifik bir hak türü olduğunu söylemek mümkündür.⁷ Hakaret ya da online takipçiliğin ortaya çıkardığı tacizcilik gibi anonimlikle artabilen sorunların yanı sıra, bilgi uçuranların anonim olarak yaptıkları eleştiriler de hükümetler için rahatsız edici olabilmektedir. Bazı devletler kayıt yükümlülükleri getirmek ya da özel yazılımların kullanımını sağlamak suretiyle, anonimlikle mücadele etmeye çalışmaktadır. Bu hususta örnek olarak, İran'da insanların internet kafeleri kullanmak için kayıt yaptırmak zorunda kalmaları ve gazeteler gibi bazı özel servis sağlayıcıların, yorum sayfaları için kayıt yaptırmak şartı getirmeleri gösterilebilir. Facebook başta olmak üzere bazı sosyal ağ servisleri de kullanıcılarının kimliğini bilmek konusunda ısrarcı davranmaktadır.⁸ İlegal ifadelerin, anonimlik perdesi

³ <https://www.wired.com/2009/02/you-are-what-go> (Erişim Tarihi: 15.04.2021).

⁴ Ayşe Melek TURHAN, Kişiliğin Korunması ve Veri Koruma Hukuku Kapsamında Unutulma Hakkı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018, s.2.

⁵ Bu konuda farklı bir yaklaşımla, unutulma hakkının sansürün masumlaşmasına hukuki bir kılıf oluşturduğu da söylenebilir.

⁶ Can YAVUZ, İnternetteki Arama Sonuçlarından Kişisel Verilerin Kaldırılması Unutulma Hakkı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2020, s. 51.

⁷ Bu durumun, Fikir ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörünün 2011 raporunda da altının çizildiği görülmektedir. Krşl. La Rue F. (16 May 2011), Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression [Özel Raportörün fikir ve ifade özgürlüğü hakkının geliştirilmesi ve korunması üzerine raporu], BM Belgesi A/HRC/17/27, paragraf 84.

⁸ Wolfgang BENEDEK / Matthias C. KETTEMANN, İfade Özgürlüğü ve İnternet, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 2013, s. 28.

altında yayılmaya çalışılmasından dolayı, ifade özgürlüğü kapsamındaki online anonimlik hakkının zarar görmesi tehlikesi bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak da tüm hak kısıtlamalarının, AİHS m. 10'da düzenlenen ifade özgürlüğüne ilişkin AİHM'nin uygulamalarıyla geliştirilen kriterlerine uyması gereklidir.⁹ Anonimlik hakkı, bir yönüyle ifade özgürlüğünün açık değil de örtülü biçimde kullanılması anlamına gelmektedir. Bireyin dijital ortamda gerçek adını ve kimliğini gizleyerek görüş ve düşüncelerini açıklama imkânı, sonuçta anonimlik hakkından yararlanan kişi açısından ifade özgürlüğünün bir yansıması olsa da, bu görüşlerin sahibinin bilinmemesinin, diğer kişiler açısından ise, bilgi ve fikirlere erişme hakkı özelinde ifade özgürlüğüne aykırı düşme riskini içinde barındırmakta olduğu söylenebilir.

3. TAM DİJİTAL GÖRÜNMEZLİK: UNUTULMA (SİLİNME) HAKKI

Unutulma hakkı, bireye, varlığından zarar gördüğü ve hak ihlaline uğradığı internetteki şahsi verilerinin tamamının, arama motorlarıyla her an kolayca ulaşılabilen bu dijital ortamdan kaldırılması ve silinmesine imkân verdiği için, tam dijital görünmezlik hakkı olarak kabul edilebilir. Zira bu durumda birey, herkesin kolayca erişebildiği bu dijital hafıza sebebiyle, geçmişinin daimi esaretinden ve gelecek için yepyeni bir sayfa açamamanın yol açtığı mağduriyetten kurtulmak adına, internetin dijital dünyasında gizlenmek değil de silinmek istemektedir.

Unutulma hakkı, “bireyin rızası dışında kişisel verilerinin işlenmesinin, kayıt altına alınmasının, yayımlanmasının bireyin insanca yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığına, onuruna yani kısaca insan olmakla sahip olduğu tüm haklarına verdiği ya da verebileceği zararı bertaraf etmeye yönelik bir hak” olarak tanımlanabilir.¹⁰ Unutulma hakkı, dijital dünyanın getirdiği haklardan birisidir. Dijital ortam dışındaki yaşamda bireyler hakkındaki haberler zamanın doğal akışında kaybolup gitmekte ve unutulmaktadır. Oysa internetteki arama motorları, kişiler hakkındaki yıllar öncesine dair her bilgiyi yeni bir bilgi gibi sunabilmektedir. Bir kişinin adı Google gibi bir arama motoruna yazıldığında onun geçmişine ait birtakım bilgilere herkes erişebilmektedir. Bu durum da, geçmişindeki bazı eylemlerin unutulmasını isteyen bireyleri ebedî bir mahkûmiyete sürüklemektedir.¹¹ Teknolojik gelişmeler nedeniyle kişisel verilere ulaşılması ve bunların işlenmesi oldukça kolaylaşmıştır. Bu durum da unutulma hakkı adında bir hakkın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kişiler hakkındaki bilgilerin zamanla unutulması hayatın olağan akışına uygunken, bu bilgilerin geçen zamana rağmen hala diri kalması insan doğasına aykırı bir durumdur.¹² Nitekim F. Nietzsche'nin “unutmadan yaşamak imkânsızdır” sözü, unutulma hakkının gerekliliğini göstermek açısından önem arz etmektedir.¹³ Unutulma hakkı, kişiye internetteki arama motorlarından kendisi ile ilgili bilgilerin kaldırılmasını isteme hakkı verir ve kişinin şeref ve itibarının korunması amacıyla kullanılır.¹⁴

Unutulma hakkına ilişkin birçok mahkeme kararı bulunmakla birlikte, Avrupa Birliği Adalet Divanının (ABAD) 2014'teki “Costeja Kararı”¹⁵ bu hakka ilişkin ilk karardır.¹⁶ Bu Karar Avrupa Veri Koruma Direktifi(95/46 EC)'nin yorumlanması sonucu verilmiştir. Bu Direktif, veri öznelerine, toplandığı sırada veya sonrasında işlendiği amaçlarla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olmayan verilerin düzeltilmesini, silinmesini ve bu verilere erişimin engellenmesini talep edebilme imkânı sağlamaktadır.¹⁷ Costeja Kararında; avukat olan bir internet kullanıcısının arama motoru “Google”'a ismini yazıp arama yaptığı linkleri çıkan web sayfasında söz konusu kişinin sosyal güvenlik borçlarının iyileştirilmesi için mülkünü satmak zorunda kalmasına dair bilgilerin çıktığı görülmektedir. Söz konusu kişi arama motorundan bu bilgilerin kaldırılmasını talep etmiştir.¹⁸ “Google” ise, bu talebin kabulü halinde kamunun bilgi edinme hakkının zarar göreceğini iddia etmiştir. ABAD, kararda söz konusu bilgilerin arama motorundan kaldırılması gerektiğine karar vermiştir. ABAD'ın bahsi geçen kararından sonra Google, unutulma hakkını kullanmak isteyen Avrupa Birliği vatandaşlarının başvurularını kabul etmeye başlamıştır.¹⁹

⁹ BENEDEK / KETTEMANN, a.g.e., s. 28.

¹⁰ Hasan ELMALICA, “Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı”, AÜHFD, Yıl: 2016, S.65, s. 1611.

¹¹ Simon WECHSLER, “The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten”, Columbia Journal of Law and Social Problems, 49/1, (2015): s. 136.

¹² YAVUZ, a.g.e., s. 43.

¹³ YAVUZ, a.g.e., s. 43.

¹⁴ Ayşenur OCAK, “Hakları Dengelemek: Unutulma Hakkı İfade Özgürlüğüne Karşı”, TAAD, 9/33 (Ocak 2018), s. 507.

¹⁵ ABAD'ın 2014'te verdiği bu kararın orijinal adı, “Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Dato and Mario Costeja González” olup bu çalışmada “Costeja Kararı” olarak kısaltılmıştır.

¹⁶ ABAD, 13.05.2014, C-131/12, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0131> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).

¹⁷ OCAK, a.g.m., s. 648.

¹⁸ Kararın orijinali için bkz. <http://curia.europa.eu> (Erişim Tarihi: 30.03.2021).

¹⁹ Aydın AKGÜL, “Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: ‘Unutulma Hakkı’ ve AB Adalet Divanı'nın ‘Google Kararı’”, TBBD, 116, 2015, s. 32.

AİHM'nin unutulma hakkına ilişkin “*Węgrzynowski ve Smolczewski v. Polonya*” Kararında, internetin basılı medyadan farklı olduğu belirtilmiştir. Zira internetin çok kısa bir süre içerisinde milyarlarca kişiye bilgi yayma kapasitesi düşünüldüğünde, başta özel hayata saygı hakkı olmak üzere birçok temel hak ve özgürlüğe tehdit oluşturma riski vardır. AİHM'ne göre, internetin bu özelliği sebebiyle geleneksel medyadan farklı düzenlemelere tabi tutulması olağandır. Bahsi geçen kararda başvuranlar kendileri hakkındaki bilgilerin internette mütemadiyen bulunmasından yakınmışlar ve başvuruya konu makalenin ilgili kişilerce adeta her okunmada tekrar yayınlanması gibi bir durumun ortaya çıktığını iddia etmişlerdir. Burada başvuranlar geleneksel medya ile internetin farklılığı noktasında önemli bir hususa değinmişlerdir. Zira geleneksel basılı medyada bulunan bir yayın bir kere basılıp dağıtıldıktan sonra aradan zaman geçtikçe o yayına erişim zorlaşmaktadır. Örneğin yıllar önce basılmış bir gazetede yer alan habere ulaşılması için o gazetenin ilgili sayfasının somut olarak araştırılıp bulunması gerekir. Bu da oldukça çaba isteyen bir eylemdir. Ancak internet için aynı durum söz konusu değildir. Örneğin bir kişi hakkında yıllar önce internette yayınlanan haber, o kişinin sadece adının arama motoruna yazılması halinde adeta güncel bir yayıncı gibi karşımıza çıkabilmektedir. Bu durum da internet ortamında kişilerin mağduriyetlerini arttırabilmektedir. İnternetin bu özelliği unutulma hakkı adı altında bir hakkın ortaya çıkmasını sağlamıştır.²⁰

Unutulma hakkı, 7253 sayılı Kanunla 5651 sayılı Kanuna eklenmiştir. Bu Kanunun 9. maddesinin 10. fıkrasına göre, internetteki bir yayın nedeniyle bir bireyin kişilik haklarının ihlal edilmesi halinde, ilgili yayının artık arama motorlarında listelenmemesi hâkimden istenebilir. İlgili mahkeme kararında, Erişim Sağlayıcıları Birliği (ESB) tarafından bildirim yapılacak arama motorları belirtilir.

Unutulma hakkına AYM'nin çeşitli kararlarında da değinilmiş olup, *N.B.B. Kararı*, Mahkeme'nin bu hakkı kavram olarak benimsediği ilk karar olarak öne çıkmaktadır.²¹ AYM, bu kararda başvuruyu, şeref ve itibarın korunması hakkı kapsamında incelemiş ve kişinin manevi varlığını geliştirebilmesi için unutulma hakkının gerekli olduğunu, devletin bu hususta pozitif bir yükümlülüğünün bulunduğunu belirtmiştir. Yine aynı kararda, kişiye hayatında “yeni bir sayfa açma” imkânının sunulması gerektiği de ifade edilmiştir.²²

İfade özgürlüğü ile unutulma hakkının bir çatışma içinde olduğu ve bu iki hak arasında bir dengenin gözetilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bununla birlikte unutulma hakkının da aslında ifade özgürlüğünün bir görünümü olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Daha önce değinildiği üzere ifade özgürlüğü, her çeşit düşüncenin söz, yazı, resim ve benzeri yollarla başkalarına aktarılabilmesini, ilgili düşünceye binaen başkalarının ikna edilebilmesini ve tercihlere bağlı olarak tavır ve davranışlarda bulunabilmeyi kapsar.²³ Bir görüşü bir düşünceyi ifade eden her şey bu özgürlüğün kapsamındadır.²⁴ Kişinin susması dahi bazı durumlarda ifade özgürlüğü kapsamına dâhil edilebilmektedir.²⁵ Kişinin kendisi ile ilgili bilgilerin unutulmasını istemesinin de bir ifade şekli olup olmayacağı, üzerinde tartışılması gereken bir husustur. Dolayısıyla şu şekilde bir soru sorulabilir; Bireyin kendisine ait bir bilginin unutulmasını istemesine dair ifadesi, ifade özgürlüğü kapsamında korunabilir mi? Kişinin susmasının dahi ifade özgürlüğü kapsamında değerlendiriliyor olması karşısında bu soruya olumlu yanıt verilebilir. Zira kişinin müspet bir yaklaşımla kendisi hakkında kullandığı ifadeler bu özgürlüğün koruması kapsamında kabul edilmektedir. Menfi bir yaklaşımla kendisi hakkındaki ifadelerin unutulmasını istemesi de aynı minvalde değerlendirilebilir. Çıkarılan bu sonuçtan sonra şöyle bir neticeye ulaşılabilir: Unutulma hakkı da sınırsız bir hak olmayıp ifade özgürlüğünün sınırlarına tabidir.

4. UNUTULMA HAKKININ SINIRLARI

Unutulma hakkının, internetteki her türden veri açısından uygulanabilir olduğu söylenemez. Nitekim internetteki arşiv niteliğindeki belgeler, araştırmacılar ve tarihçiler gibi meslek grupları için bir hayli elzem sayılır. Anayasa Mahkemesi, *N.B.B. Kararı*nda bu hususa değinmiş ve basın özgürlüğü ile unutulma hakkının dengede tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Mahkeme'ye göre, söz konusu yayının kapsamı; ne kadar süre yayında kaldığı, güncel olup olmadığı, tarihî bir veri niteliğinde olup olmadığı, kamu yararına sağladığı katkı, hakkında haber yapılan kişinin tanınırlığı, yayının maddî olgu veya değer yargısı içerip içermediği gibi

²⁰ OCAK, *a.g.m.*, s. 507.

²¹ Cengiz APAYDIN, Basın, Televizyon ve Radyo Yayınlarında Cevap ve Düzeltme Hakkı – İnternete Erişimin Engellenmesi – Unutulma Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 160.

²² AYM, 03.03.2016, B.No: 2013/5653, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5653?Basvuru_NoYil=2013&BasvuruNoSayi=5653 (Erişim Tarihi: 01.04.2021).

²³ Halil KALABALIK, İnsan Hakları Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yay., Ankara, 2017, s. 403.

²⁴ Sinan BAYINDIR / Özge APİŞ / Oğuz ERSÖZ, Kitle İletişim Hukuku, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, s. 104.

²⁵ Adnan KÜÇÜK, İfade Hürriyetinin Unsurları, Cantekin Matbaası, Ankara, 2003, s. 12.

hususlar değerlendirilerek kişinin unutulma hakkından yararlanıp yararlanamayacağına karar verilmelidir.²⁶ AYM, saydığı bu kriterlerle, unutulma hakkının, internete erişim ve basın özgürlüğü karşısında korunması ve dengelenmesi açısından öne çıkan sınırlarına dikkat çekmektedir.

Üçüncü kişilerin hak ve özgürlük alanıyla çatışabilme potansiyelinden dolayı, unutulma hakkı da diğer haklar gibi sınırsız bir kullanım imkânı vermeyip, belli hukuki şartlar altında sınırlanabilmektedir. Bu hususta bölgesel de olsa, etkili bir başvuru mekanizması sunan AIHS, m. 8 ile 1982 Anayasası m. 20'de yer verilen özel hayatın gizliliği hakkının sınırlanması bağlamında benzer düzenlemelerin getirildiği görülmektedir. Yani özel hayata saygı hakkının spesifik bir türü olan unutulma hakkının da, demokratik bir toplum için gerekli, yani kaçınılmaz olduğunda, sayılan meşru gerekçelere dayanarak hukuki bir düzenlemeyle sınırlanabilir olduğuna dikkat çekilmektedir. Danıştay'ın da aynı eksende beyan ettiği görüşlerinde, bireyin geçmiş yaşantısına dair ve hatırlanmasını arzu etmediği şahsi verilerinin silinmesi yönündeki başvurusu, arşivlemenin kanunla öngörülmüş ve ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla yapıldığı durumlarda reddedilebilecektir. Bunun dışında bireylerin kendi şahsi verisi üzerindeki tasarruf haklarına saygı gösterilip unutulma başvurusu yönünde işlem yapılmalıdır.²⁷

5. NİSPİ DİJİTAL GÖRÜNMEZLİK: ANONİMLİK HAKKI

Son dönemlerde hukukî tartışmalar arasında internette anonimlik hakkı kavram ve düşüncesi de kendisine yer bulmaktadır. Unutulma hakkı, bireye, varlığından zarar gördüğü ve hak ihlaline uğradığı şahsi verilerinin tamamının internet ortamından kaldırılması ve silinmesiyle, tam bir dijital görünmezlik imkânı verirken, anonimlik hakkı ise, bireyin, tümüyle silinmek yerine, kimliğini gizlemek suretiyle yine internet ortamında kendisini ifade etmesini sağlayarak, tam değil de nispi bir dijital görünmezliğe zemin hazırlamaktadır. Bu ise, bir yönüyle ifade özgürlüğünün açık değil de örtülü biçimde kullanılması anlamına gelmektedir. Bireyin dijital ortamda gerçek adını ve kimliğini gizleyerek görüş ve düşüncelerini açıklama imkânı, sonuçta ifade özgürlüğünün bir yansıması olsa da, bu görüşlerin sahibinin bilinmemesinin, diğer kişiler açısından bilgi ve fikirlere erişme hakkı özelinde ifade özgürlüğüne, bu kez aykırı düşme riskini içinde barındırmakta olduğu söylenebilir.

AIHM'nin *Delfi AS v. Estonya Kararında* Mahkeme, bilgi ve fikirlerin internette özgürce dolaşımı için anonimliğin önemine dikkat çekmiştir. Ancak anonimliğin mutlak olmadığını diğer hak ve özgürlüklerle dengelenmesi gerektiğini de belirtmiştir.²⁸ İfade özgürlüğünün geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Eski Özel Raportörü D. Kaye, bir raporunda, anonimlik hakkını ifade özgürlüğünün bir tezahürü biçimi olarak değerlendirmiştir. O'na göre bu hak, bireyi, bilgi ve fikirleri keşfetme ve düşüncelerini rahatça açıklama konusunda özgürleştirmektedir.²⁹ Ancak günümüz insan hakları pratiğinde anonimlik hakkı, henüz tarafları bağlayıcı bir uluslararası sözleşmede doğrudan koruma altına alınmış değildir.³⁰ Doktrindeki bir görüşe göre, internet ortamında anonimlik bir hak olarak kabul edilmeli ve ifade özgürlüğünün bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Bazı devletlerde ise, anonimliğin söz konusu olmaması için kişi bilgilerinin internette kaydedilmesi yoluna gidilebilmekte veya özel bazı yazılımların kullanılması suretiyle kişi bilgilerinin tespiti yapılabilmektedir.³¹ Anonimlik, aslında internetle ortaya çıkan bir kavram olmayıp, klasik basın araçlarında takma (mahlas) isimle yazılar yazılması geçmişten gelen bir gelenektir. Ancak şu husus da unutulmamalıdır ki, anonim hesaplar aracılığıyla özellikle sosyal medyada birçok hukuksuzluklar meydana gelebilmekte, bireylerin kişilik haklarına saldırılar yapılabilmektedir.³² Yasadışı ifadelerin anonimlik örtüsü altında ele alınması nedeniyle ifade özgürlüğünün bir parçası olarak çevrimiçi anonimlik hakkının zarar

²⁶ AYM, 2013/5653. https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5653?Basvuru_NoYil=2013&Basvuru_NoSayi=5653 (Erişim Tarihi: 01.04.2021).

²⁷ Sinan Sami AKKURT, "17.06.2015 Tarih, E. 2014/4-56, K.2015/1679 Sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı ve Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Unutulma Hakkı", AÜHFD, Yıl: 2016, Sayı: 65, s. 2625.

²⁸ AIHM, 16.6.2015, 64569/09, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#\[%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20 OF%20 DELFI%20AS %20v. %20 ESTONIA%22%22\],\[%22languageisocode%22:\[%22TUR%22\],\[%22appno%22:\[%2264569/09%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRAND CHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-168529%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#[%22fulltext%22:[%22%22CASE%20 OF%20 DELFI%20AS %20v. %20 ESTONIA%22%22],[%22languageisocode%22:[%22TUR%22],[%22appno%22:[%2264569/09%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRAND CHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-168529%22]]) (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

²⁹ David KAYE, "Report Of The Special Rapporteur On The Promotion And Protection Of The Right To Freedom Of Opinion And Expression", <https://www.undocs.org/A/HRC/29/32> (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

³⁰ "Anonimlik Hakkı", https://www.kurtuluspartners.com/anonimlik-hakki/?_cf_chl_jschl_tk__=90c51dd9ddf6162b05243987522c1913168d62ac1616950826-0-ATqy4e9ZuNdvrP740fFPBD-lL_z_mLBJsehOKrbCdmDx-rcNuNb5F4o-gFV1HZ35SvZZLzBLN2vLeMdZ9Z5cZ431iwbFUt9Jb0doCaBDZqagyhR4L6mtHi7bx6h2Z5ro_eVxI0B8Znpz716gaVWuE351no1_njiVgmfvxAIZogZv4JfOkolm78-7ZFjx6ObWrgaCmRKMk-KZnaZs1Pkg_EYpHH0H_0QowHUB774uvt-W_QX2RUeWcQJxe82U88HXILVJeKjrIUyV_Z7_IMxbM3A3th8Nb-HbxqWppaHphap4Qm14F5U3JHVOafPKaHVjZToQAI3qgTBpNmMspwyXYOqM (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

³¹ BENEDEK / KETTEMANN, a.g.e., s. 28.

³² BENEDEK / KETTEMANN, a.g.e., s. 28.

görmesi tehlikesi bulunmaktadır. Bu bağlamda, tüm kısıtlamaların AIHS m. 10'un AIHM'nin uygulamalarıyla geliştirilen kriterlerine uyması gereklidir.³³

Anonimlik hakkının ya da takma ad kullanma hakkının var olduğu kabul edildiğinde bu hakkın çokça istismar edilmesi muhtemeldir. Nitekim sosyal medyada sahte hesaplar aracılığıyla algı yönetimini sıkça yapıldığı bilinen bir gerçektir. Bot adı verilen ve sanal bazı hesaplar aracılığıyla aynı içeriğin çokça sayıda paylaşılmışçasına gösterilmesi ve aynı kişinin çok sayıda hesap açması sıkça kullanılan yöntemler arasındadır. Bot hesaplar kullanılarak yalan bilgilerin gerçekmişçesine yayılması kitleleri yanlış yönlendirebilmektedir. Örneğin Twitter'da bot hesaplar³⁴ yoluyla istenilen içeriğin TT (Trend Topic) listesine girmesi, yani gündemde en çok konuşulan konular listesine girmesi mümkündür. Gerçek olmayan bu bot hesaplar, satın alınarak sosyal medyada kamuoyu oluşturulabilmektedir. Bot hesaplar, Twitter'da çokça tweet atarak gündemi değiştirebilmektedir.³⁵ Aslında gündemde olmayan bir konu gündemdeymişçesine bir sosyal medya sitesinin en çok konuşulan konusu haline gelebilir. “*Wall Street’i İşgal Et*” adlı eylemde, 2011 Londra ayaklanmasında sosyal medyada kişilerin algıları yönetilmiştir.³⁶ Baerthlein’e göre, Meksika ve Türkiye bot hesapların çokça kullanıldığı ülkelere örnek olarak verilebilir.³⁷ Günümüzde bot takipçi satışında o kadar ileri bir seviyeye varılmıştır ki firmalar bu konuda rekabet halindedir.³⁸ Burada şu hususa değinmek istiyoruz ki, daha önce değinildiği üzere sosyal medya, kişilerin kendilerini özgürce ifade etmesinde çok önemli bir role sahiptir. Sosyal medyada toplumda dezavantajlı olan grupların da eşit şekilde kendini ifade edebilmesi onun en önemli özelliklerindedir. Ancak bot hesaplar aracılığıyla bu mecralarda insanların manipüle edilebiliyor olması, sahte hesaplar yoluyla yalan haberlerin rahatlıkla yayılabiliyor olması gibi hususlar, eşitlik ilkesine ve çoğulcu demokrasiye aykırı uygulamaların da söz konusu olduğunu göstermektedir. Nitekim kolay bir araştırma ile Twitter’da trend topic hizmeti veren bir firma bulunabilir. Örneğin <https://www.sadeceon.com/> bu hizmetin verildiği bir internet sitesidir.³⁹ Kişiler belli bir bedel karşılığında Twitter’da istedikleri konunun trend topic listesine girmesini sağlayabilmektedir. Bu şekilde ticarî ilişkilerin söz konusu olduğu bir ortamda çoğulcu demokrasi ve eşitlik kavramları zarar görmektedir. Zira çoğulcu demokrasinin ve eşitliğin olduğu bir ortamda hiçbir ticarî fayda söz konusu olmaksızın herkes sosyal medyada kendisini özgürce ifade edebilmeli ve gündemde olan konular da hiçbir müdahale olmaksızın kendiliğinden ortaya çıkmalıdır. Nitekim ABD, İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkeler, sosyal medyada sahte hesaplar ile mücadele etmektedirler.⁴⁰ Ayrıca sahte hesaplar yoluyla suç işlenmesi halinde failerin bulunması da zorlaşmaktadır. Örneğin bir ailede internete sadece bir bilgisayar aracılığıyla bağlanılıyorsa, o bilgisayar ile internete kimin hangi saatte bağlandığı ya da hangi işlemi yaptığı bilinemez. Sadece o bilgisayarın IP adresi üzerinden bağlantı yapıldığı bilinir.⁴¹

Sonuç olarak sosyal medyada anonimlik hakkı bir dereceye kadar korunabilir, ancak bu hakkın istismar edilmesi riskine karşı devletler oldukça sıkı mücadele etmelidir. Anonimlik hakkı ile diğer haklar arasında makul bir dengenin kurulması da elzemdir.

6. SONUÇ

Günümüz demokratik toplumlarında, teknoloji ve bilişim sistemlerindeki gelişmeler sonucunda bireyler, şahsi verilerine internetin dijital ortamında çok daha kolay ulaşılması ve bu verilerin daha geniş kitlelere yayılmasının yol açtığı çeşitli mağduriyet ve hak ihlalleri nedeniyle, artık biliniyor olmaktan adeta kaçarak, dijital dünyada unutulmayı ve silinmeyi arzu eder bir hale gelmişlerdir. İnternet ortamındaki doğru veya yanlış bazı dijital verilerin, bireyi, geçmişine adeta mahkûm ederek arzu ettiği geleceği kurmasına veya yepyeni bir sayfa açmasına engel olabildiği artık göz ardı edilememektedir. Ancak dijital görünmezlik taleplerinin ve özellikle de unutulma hakkının, internetteki her türden şahsi veri açısından uygulanabilir olmadığını da belirtmek gerekir. Bu noktada, uluslararası hukukta AIHM ve iç hukukumuzda da AYM, konuya ilişkin

³³ BENEDEK / KETTEMANN, a.g.e., s. 43.

³⁴ Bot kelimesi robot kelimesinin kısaltılmasından oluşmuştur. Sosyal medyada “bot”, gerçek hesap görünümünde olan sahte hesaplardır. Bu hesaplar belli bir mekanizma tarafından yönetilirler. Sosyal medyadaki zararlı bir uygulama gerçek bir hesabın istemeden başkasını takip etmesine yol açabilir. Dolayısıyla bir kişinin hesabı, o kişi farkında bile olmadan bot hesaba dönüşebilir. Bkz. Hilal UZUN, “*Sosyal Medyanın Bilgi Kalitesine Etkisi: Sahte Hesaplar*”, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, 2 (1), s. 15.

³⁵ UZUN, a.g.m., s.15.

³⁶ Levent ERASLAN, “*Asimetrik Savaş Aracı Olarak Sosyal Medya*”, <https://leventeraslan.wordpress.com/2018/01/22/asimetrik-savas-araci-olarak-sosyal-medya/>, (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

³⁷ “*The Rise of Political Bots on Social Media*”, <https://www.dw.com/en/the-rise-of-political-bots-on-social-media/a-19450562>, (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

³⁸ UZUN, a.g.m., s. 17.

³⁹ “*Twitter Trend Topic Olma Fiyatı*” Başlıklı Yazı, <https://www.sadeceon.com/Tags/twitter-trending-topic> (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

⁴⁰ Bülent KENT, Türkiye’de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 54.

⁴¹ KENT, a.g.e., s. 29.

içtihatlarında belirlediği kriterlerle, unutulma hakkının, internete erişim ve basın özgürlüğü karşısında korunması ve dengelenmesi açısından öne çıkan sınırlarına önemle dikkat çekmektedir.

Günümüzün gittikçe dijitalleşen bilgi ve iletişim uygulamalarına yönelik olarak, özgürlükler rejimi açısından öne çıkan asıl hedef, orantısız ve sıra dışı bir tehlikeye dönüşen internet olgusu karşısında, genelde bireyin onur ve itibarını, özelde ise özel hayata saygı hakkını, diğer kişilerin ifade özgürlüğüne ve bilgiye erişme haklarına karşı daha da öne çıkararak korumaktan ziyade, bu çatışan haklar arasında adil ve dengeli bir hukuki ilişkinin sağlanması olmalıdır. İşte bu çatışan haklar dengesinin sağlanabilmesi noktasında unutulma hakkı da, bireyin onurunun korunması ve özel hayata saygı haklarına yönelik bir destek hak niteliğindedir, anonimlik hakkı ise, kimliğini gizleyerek düşüncelerin aktarılabilmesi nedeniyle, ifade özgürlüğüne destek verir bir hak olarak kabul edilebilir. Dijital görünmezlik haklarının sansür olgusunu masumlaştırarak ona hukuki bir kılıf geçirdiğine yönelik yaklaşımlara karşı, bu hakların, bireyleri dijital hafızanın esaretinden kurtararak, onur ve itibarlarının korunmasına hizmet ettiği de ifade edilebilmektedir.

Unutulma hakkı, bireye, varlığından zarar gördüğü ve hak ihlaline uğradığı şahsi verilerinin tamamının internet ortamından kaldırılması ve silinmesiyle, tam bir dijital görünmezlik imkânı verirken, anonimlik hakkı ise, bireyin, tümüyle silinmek yerine kimliğini gizlemek suretiyle internet ortamında kendisini ifade etmesini sağlayarak, tam değil de nispi bir dijital görünmezliğe zemin hazırlamaktadır. Bu ise, bir yönüyle ifade özgürlüğünün açık değil de örtülü biçimde kullanılması anlamına gelmektedir. Bireyin dijital ortamda gerçek adı ve kimliğini gizleyerek görüş ve düşüncelerini açıklama imkânı, sonuçta anonimlik hakkından yararlanan kişi açısından ifade özgürlüğünün bir yansıması olsa da, bu görüşlerin sahibinin bilinmemesinin, diğer kişiler açısından ise, bilgi ve fikirlere erişme hakkı özelinde ifade özgürlüğüne aykırı düşme riskini içinde barındırmaktadır. Sosyal medyada anonimlik hakkı bir dereceye kadar korunabilse de, bu hakkın istismar edilmesi tehlikesine karşı da hukuk düzenlerinin, ciddi bir mücadele içinde olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla anonimlik hakkı ile diğer haklar arasında makul bir dengenin kurulması elzemdir. Özetle, bilişim çağının zorlamasıyla ortaya çıkan dijital görünmezlik hakları lehindeki söylemlerin, bu hakları, çatıştığı diğer haklar karşısında daha üstün ve güçlü bir konuma çıkartmaması gerektiğini de yinelemekte yarar vardır.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Aydın; "Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: 'Unutulma Hakkı' ve AB Adalet Divanı'nın 'Google Kararı'", TBBD, 116, (2015), ss. 11-38.

AKKURT, Sinan Sami; "17.06.2015 Tarih, E. 2014/4-56, K.2015/1679 Sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı ve Mukayeseli Hukuk Çerçevesinde Unutulma Hakkı", AÜHFD, Yıl: 2016, Sayı: 65.

APAYDIN, Cengiz; Basın, Televizyon ve Radyo Yayınlarında Cevap ve Düzeltme Hakkı – İnternete Erişimin Engellenmesi – Unutulma Hakkı, Seçkin Yay., Ankara, 2020.

BAYINDIR, Sinan / Özge APİŞ / Oğuz ERSÖZ; Kitle İletişim Hukuku, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018.

BENEDEK, Wolfgang / KETTEMANN, Matthias C.; İfade Özgürlüğü ve İnternet, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 2013.

ERASLAN, Levent; "Asimetrik Savaş Aracı Olarak Sosyal Medya", <https://leventeraslan.wordpress.com/2018/01/22/asimetrik-savas-araci-olarak-sosyal-medya/>, (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

ELMALICA, Hasan; "Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı", AÜHFD, Yıl: 2016, S. 65.

KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yay., Ankara, 2017.

KAYE, David; "Report Of The Special Rapporteur On The Promotion And Protection of The Right To Freedom of Opinion and Expression", <https://www.undocs.org/A/HRC/29/32> (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

KENT, Bülent; Türkiye'de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

KÜÇÜK, Adnan; İfade Hürriyetinin Unsurları, Cantekin Matbaası, Ankara, 2003.

OCAK, Ayşenur; "Hakları Dengelemek: Unutulma Hakkı İfade Özgürlüğüne Karşı", TAAD, 9/33 (Ocak 2018).

TURHAN, Ayşe Melek; Kişiliğin Korunması ve Veri Koruma Hukuku Kapsamında Unutulma Hakkı, İstanbul Medipol Üni., SBE Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.

UZUN, Hilal; “Sosyal Medyanın Bilgi Kalitesine Etkisi: Sahte Hesaplar”, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, 2(1), (ss. 1-31).

WECHSLER, Simon; “The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten” *Columbia Journal of Law and Social Problems*, 49/1, (2015).

YAVUZ, Can; İnternetteki Arama Sonuçlarından Kişisel Verilerin Kaldırılması Unutulma Hakkı, 3. Baskı, Seçkin Yay., Ankara, 2020.

İNTERNET KAYNAKLARI

“Anonimlik Hakkı”, https://www.kurtuluspartners.com/anonimlik-hakki/?_cf_chl_jschl_tk__=90c51dd9ddf6162b05243987522c1913168d62ac-1616950826-0-ATqy4e9ZuNdvP740fFPBD-ILz_mLBJsehOKrbCdmDx-rcNuNb5F4o-gFV1HZ35SvZZLzBLN2vLeMdZ9Z5Cz431iwbFUt9Jb0doCaBDZqagyhR4L6mtHi7bx6h2Z5ro eVxI0B8Znpz7l6gaVWuE351no1_njiVgmfv xAIZogZv4Jf OkoLm78-7ZFjx6ObWrgaCmRKMmc-KZnaZs1PxkgEYpHH0H_0Qo wHUB774uvt-W_QX2RUeWcQJxe82U88HXILVJeKjrlUYV_Z7_IMxbM3A3th8Nb-Hb xqWppaH phap4Qm 14F5U3JHVOafPK aHVjZToQAI3qgTBpNmMspwyXYOqM (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

“The Rise of Political Bots on Social Media”, <https://www.dw.com/en/the-rise-of-political-bots-on-social-media/a-19450562>, (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

“Twitter Trend Topic Olma Fiyatı” Başlıklı Yazı, <https://www.sadeceon.com/Tags/twitter-trending-topic> (Erişim Tarihi: 28.03.2021).

ABAD, 13.05.2014, C-131/12, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0131> (Erişim Tarihi: 03.04.2021).

AİHM, 16.6.2015, 64569/09, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20DELFI%20AS%20v.%20ESTONIA%22%22\],%22languageisocode%22:\[%22TUR%22\],%22appno%22:\[%2264569/09%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-168529%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20DELFI%20AS%20v.%20ESTONIA%22%22],%22languageisocode%22:[%22TUR%22],%22appno%22:[%2264569/09%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-168529%22]}) (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

AYM, 2013/5653. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5653?BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=5653> (Erişim Tarihi: 01.04.2021).

<http://curia.europa.eu> (Erişim Tarihi: 30.03.2021).